

Συνθήκες εργασίας και υγεία των εργαζομένων

Εισαγωγή

Η διασφάλιση της βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων στο πλαίσιο της γήρανσης του πληθυσμού αποτελεί πλέον προτεραιότητα: περισσότεροι άνθρωποι πρέπει να εισέρχονται στην αγορά εργασίας και να εργάζονται για μεγαλύτερο διάστημα. Ταυτόχρονα, ασκείται όλο και μεγαλύτερη πίεση στους εργαζομένους, εν μέρει λόγω των συνεχών αλλαγών στον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης της εργασίας, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται το είδος και η φύση των κινδύνων που συνδέονται με την εργασία. Για τη μεγαλύτερη παραμονή των εργαζομένων στο εργατικό δυναμικό, η εργασία θα πρέπει να γίνει βιώσιμη με τον περιορισμό των συνθηκών που επιδεινώνουν την υγεία και με την προώθηση συνθηκών που την προάγουν. Για τον σκοπό αυτόν, είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε τις σχέσεις μεταξύ των συνθηκών εργασίας και της υγείας και ευεξίας των εργαζομένων. Η παρούσα έκθεση εξετάζει αυτές τις σχέσεις στην ΕΕ των 28 χρησιμοποιώντας δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Έρευνα για τις Συνθήκες Εργασίας (EWCS).

Πλαίσιο πολιτικής

Η βελτίωση των συνθηκών εργασίας αποτελούσε ανέκαθεν στόχο των ευρωπαϊκών πολιτικών. Οι ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας έγιναν κοινωνικό δικαίωμα όταν στον Ευρωπαϊκό Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων κατοχυρώθηκε ότι «κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε υγιεινές, ασφαλείς και αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας» (άρθρο 31). Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων, ο οποίος επικυρώθηκε το 2017, επαναλαμβάνει τη σημασία των συνθηκών εργασίας αναφέροντας ότι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα σε υγιεινό, ασφαλές και κατάλληλα προσαρμοσμένο εργασιακό περιβάλλον. Στην ΕΕ, η επαγγελματική ασφάλεια και υγεία ρυθμίζεται από την οδηγία-πλαίσιο του 1989, καθώς και από πολλές επιμέρους οδηγίες που έχουν ως βασικές αρχές αφενός την προσαρμογή του σχεδιασμού, του εξοπλισμού και των μεθόδων των χώρων εργασίας στο άτομο και, αφετέρου, την ελαχιστοποίηση της μονότονης εργασίας και των αρνητικών επιπτώσεων για την υγεία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εγκρίνει σειρά στρατηγικών πλαισίων σχετικά με την υγεία και ασφάλεια στην εργασία. Το πιο πρόσφατο, που καλύπτει την περίοδο 2014-2020, έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι η ΕΕ διατηρεί

τον ηγετικό της ρόλο στην προώθηση υψηλών προτύπων για τις συνθήκες εργασίας, σύμφωνα με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Βασικά πορίσματα

Συνολικά, οι εργαζόμενοι στην ΕΕ των 28 δηλώνουν ότι έχουν καλή υγεία και ευεξία. Το 17% των εργαζομένων αναφέρει ότι έχει χρόνια προβλήματα υγείας, ενώ ελάχιστοι αναφέρουν ότι αυτά τα προβλήματα εμποδίζουν τις καθημερινές τους δραστηριότητες. Οι άνδρες, κατά μέσο όρο, δηλώνουν ότι έχουν καλύτερη υγεία και ευεξία, λιγότερα προβλήματα υγείας και καλύτερη ποιότητα ύπνου από τις γυναίκες. Οι διαφορές μεταξύ των χωρών σε θέματα υγείας και ευεξίας, αν και υπάρχουν, είναι λιγότερο σημαντικές από τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων.

Η ατομική υγεία καθορίζεται από πολλαπλούς παράγοντες, όπως τα γονίδια και ο τρόπος ζωής, ενώ για όσους εργάζονται, οι συνθήκες εργασίας αποτελούν εξίσου σημαντικό παράγοντα. Η σχέση μεταξύ των συνθηκών εργασίας και της υγείας και ευεξίας των εργαζομένων μπορεί να απεικονιστεί σε ένα μοντέλο που βασίζεται στα δεδομένα της έρευνας EWCS. Το μοντέλο αυτό δείχνει ότι η κατάσταση της υγείας είναι αποτέλεσμα δύο διαδικασιών: διαδικασίες που επιδεινώνουν την υγεία (εξάντληση) και διαδικασίες που δημιουργούν κίνητρα (αφοσίωση).

Οι διαδικασίες που επιδεινώνουν την υγεία συνδέονται με την έκθεση σε δυσμενείς εργασιακές απαιτήσεις, ενώ οι διαδικασίες που δημιουργούν κίνητρα συνδέονται με την πρόσβαση σε εργασιακούς πόρους που στηρίζουν την αφοσίωση. Οι εργασιακές απαιτήσεις συνήθως αυξάνουν την εξάντληση (η οποία συνδέεται με την επιδείνωση της υγείας), ενώ οι εργασιακοί πόροι συνεπάγονται μεγαλύτερη αφοσίωση στην εργασία και ευεξία. Οι σωματικοί κίνδυνοι και οι κοινωνικές απαιτήσεις έχουν άμεσες συνέπειες για την υγεία και την ευεξία των εργαζομένων, ενώ άλλες συνθήκες εργασίας έχουν έμμεσες συνέπειες.

Τα δεδομένα της έρευνας EWCS δείχνουν ότι την τελευταία 15ετία δεν έχει σημειωθεί δραματική αλλαγή στις εργασιακές απαιτήσεις και στους εργασιακούς πόρους. Ενώ η στήριξη από τους προϊσταμένους ή τους συναδέλφους δεν έχει αλλάξει, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι η ένταση της εργασίας και ο έλεγχός της έχουν αυξηθεί ελαφρώς από το 2010. Επιπλέον, έχουν αυξηθεί οι συναισθηματικές

απαιτήσεις, γεγονός που καταδεικνύει την αυξανόμενη σημασία των ψυχοκοινωνικών κινδύνων. Παρατηρείται μια θετική αλλά αργή τάση όσον αφορά τις ανταμοιβές: όλο και περισσότερες θέσεις φαίνεται να προσφέρουν ασφάλεια, καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής σταδιοδρομίας και ισότιμες απολαβές.

Οι εργαζόμενοι κάτω των 25 ετών είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν υψηλές απαιτήσεις, συχνά σωματικής φύσης, ενώ παράλληλα έχουν τη μικρότερη πρόσβαση σε εργασιακούς πόρους. Ωστόσο, οι απαιτήσεις και οι πόροι φαίνεται να μην εξαρτώνται από το στάδιο της ζωής. Με βάση το επάγγελμα, οι ανειδίκευτες θέσεις εργασίας παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους κινδύνους. Οι εργαζόμενοι που αναφέρουν ότι αισθάνονται ανασφάλεια στη δουλειά τους περιγράφουν επίσης σχετικά περισσότερες απαιτήσεις και λιγότερους εργασιακούς πόρους, ενώ επιδεικνύουν λιγότερη αφοσίωση, παρουσιάζουν μεγαλύτερη εξάντληση, αισθάνονται λιγότερη ευεξία και έχουν χειρότερες επιδόσεις στους δείκτες υγείας. Οι εργαζόμενοι που εκτίθενται σε συρρίκνωση του χώρου εργασίας βιώνουν μεγαλύτερη ένταση εργασίας, αντιμετωπίζουν περισσότερες κοινωνικές απαιτήσεις και έχουν στη διάθεσή τους λιγότερους πόρους σε σύγκριση με τον μέσο όρο. Οι εργαζόμενοι στον τομέα της υγείας, συγκεκριμένα, αντιμετωπίζουν υψηλές συναισθηματικές και κοινωνικές απαιτήσεις, π.χ. αντιπαράθεση με θυμωμένους πελάτες ή ασθενείς και συναισθηματικά δυσάρεστες καταστάσεις. Οι κατασκευαστικός τομέας χαρακτηρίζεται από υψηλό σωματικό κίνδυνο, ένταση εργασίας και πολύωρη εργασία. Παρότι στους τομείς των μεταφορών και της μεταποίησης δεν υπάρχουν ιδιαίτερα υψηλές απαιτήσεις, οι εργαζόμενοι σε αυτούς τους τομείς δηλώνουν ότι οι εργασιακοί πόροι είναι σχετικά ελλιπείς και ότι η αφοσίωση είναι κάτω του μέσου όρου.

Περίπου το 10% των διαφορών στις εργασιακές απαιτήσεις και στους εργασιακούς πόρους οφείλεται στα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας, όπως είναι το πλαίσιο της αγοράς εργασίας, τα συστήματα κοινωνικής προστασίας και τα συστήματα ρύθμισης της εργασίας, καθώς και το επίπεδο της ισότητας μεταξύ των φύλων.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Παραμένει σημαντική η προστασία από τους σωματικούς κινδύνους και την ένταση της εργασίας: Οι σωματικοί κίνδυνοι και η ένταση της εργασίας εξακολουθούν να έχουν σημασία για την υγεία των εργαζομένων και δεν εμφανίζουν σημάδια μείωσης.

Αυξάνεται η σημασία των συναισθηματικών απαιτήσεων και των ψυχοκοινωνικών κινδύνων: Οι εργαζόμενοι στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης (κυρίως οι γυναίκες) αντιμετωπίζουν υψηλές συναισθηματικές απαιτήσεις. Οι απαιτήσεις αυτές συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την εξάντληση και κατά συνέπεια, με την επιδείνωση της υγείας και της ευεξίας. Λόγω της αυξανόμενης ανάγκης για μακροχρόνια φροντίδα στις γηράσκουσες κοινωνίες, αυτές οι απαιτήσεις είναι πιθανό να αυξηθούν περαιτέρω και, συνεπώς, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

Οι πτυχές που δημιουργούν κίνητρα μπορεί να είναι καθοριστικές για την υγεία και την ευεξία στον χώρο εργασίας: Ο έλεγχος της εργασίας, οι κοινωνικοί πόροι και οι πολύτιμες εργασιακές εμπειρίες έχουν θετικές επιπτώσεις. Οι πολιτικές πρωτοβουλίες δεν θα πρέπει απλώς να προστατεύουν τους εργαζομένους από τις υπερβολικές εργασιακές απαιτήσεις, αλλά και να προωθούν συμπληρωματικές στρατηγικές επενδύσεις που παρέχουν στους εργαζομένους τους απαραίτητους πόρους για τη διατήρηση και τη βελτίωση της υγείας και της ευεξίας τους. Οι εργοδότες θα πρέπει να εισάγουν στον εργασιακό χώρο πρωτοβουλίες που δίνουν έμφαση σε πτυχές της εργασίας που δημιουργούν κίνητρα. Ωστόσο, οι επενδύσεις αυτές δεν θα πρέπει να αντικαθιστούν τον επανασχεδιασμό της εργασίας για τον περιορισμό των εργασιακών απαιτήσεων. Οι εργαζόμενοι και οι εκπρόσωποι του χώρου εργασίας τους θα πρέπει να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στην εξεύρεση λύσεων.

Στο πλαίσιο της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας πρέπει να αναγνωριστούν ομάδες ιδιαίτερου κινδύνου: Όσοι εργάζονται σε επαγγέλματα που απαιτούν χαμηλότερο επίπεδο ειδικευσης, οι οποίοι αναφέρουν ότι αισθάνονται ανασφάλεια στην εργασία τους ή βιώνουν καταστάσεις συρρίκνωσης του χώρου εργασίας, διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο επιδείνωσης της υγείας και της ευεξίας τους, καθώς συνήθως αναφέρουν ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες απαιτήσεις και διαθέτουν λιγότερους πόρους. Οι εργαζόμενοι στους τομείς της υγείας και των κατασκευών χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής λόγω των μεγαλύτερων συναισθηματικών και σωματικών, αντίστοιχα, απαιτήσεων.

Το επίπεδο της χώρας έχει σημασία για τις εργασιακές απαιτήσεις και τους εργασιακούς πόρους: Η υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, η επαρκής προστασία της απασχόλησης και η ισότητα των φύλων συνδέονται με μειωμένες απαιτήσεις και αυξημένους πόρους. Ως εκ τούτου, οι εθνικές πολιτικές και τα μέτρα για τη βελτίωση αυτών των τομέων είναι πιθανό να βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας, άρα και να συμβάλουν στην υγεία και την ευεξία των εργαζομένων.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση με τίτλο *Working conditions and workers' health* (Συνθήκες εργασίας και υγεία των εργαζομένων) είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://eurofound.link/ef18041>

Υπεύθυνος έρευνας: Jorge Cabrita

information@eurofound.europa.eu